

позитної політики щодо залучення коштів клієнтів шляхом використання нових депозитних інструментів та надання інших послуг.

Література

1. *Рисін В. В.* Складові елементи ефективної ресурсної політики комерційного банку / В. В. Рисін // Регіональна економіка. — 2009. — № 3. — С. 115—120.
2. *Поречкіна Л. С., Шульга Н. П., Мельникова І. М.* Методологічні аспекти розробки меморандуму депозитної політики комерційного банку // Фінанси України. — 2010. — № 8. — С. 99—106; С. 37—40.
3. *Панасенко Г. О.* Теоретичні засади оптимальних рішень у процесі формування ресурсного потенціалу банку і забезпечення його фінансової стабільності // Економіка і управління. — К.: Європ. ун-т, 2009. — № 4 (34). — С. 54—60.
4. *Єрмошенко М. М.* Інформаційно-аналітична підтримка аналізу діяльності комерційних банків // Актуальні проблеми економіки (укр.). — 2010. — № 10. — С. 59—68.
5. *Дмитрієва О. А.* Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку // Фінанси України. — 2010. — № 5. — С. 138—144.
6. *Ігнатова О. М., Романченко В. В.* Статистичний аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку депозитної бази українських банків // Науковий вісник Ужгородського університету. — 2011. — 37 с.
7. Динаміка фінансового стану банків Україна на 1 липня 2011 року // Вісник НБУ. — 2011. — № 8. — С. 66.
8. *Тигінко Сергій.* Система гарантування вкладів в Україні: сучасний стан і перспективні напрямки розвитку // Вісник НБУ. — Серпень 2004. — С. 4—5.

Статтю подано до редакції 08.04.12 р.

УДК 336.71

Охрименко І. Б., Старший викладач кафедри банківської справи, ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ВПЛИВ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУ НА ОСНОВНІ МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ.

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто соціально-економічне значення споживчого кредиту та його вплив на основні макроекономічні показники.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: споживчий кредит, позичальник, кредитор, макроекономічні показники, інфляція, імпорт, попит, пропозиція, споживчі витрати, інвестиції, економічні цикли.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматриваются социально-экономическое значение потребительского кредита и его влияние на основные макроэкономические показатели.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: потребительский кредит, заемщик, кредитор, макроэкономические показатели, инфляция, импорт, спрос, предложение, потребительские расходы, инвестиции, экономические циклы.

ABSTRACT. The article considers the social and economic meaning of the consumer's credit and its influence to the macroeconomic indicators.

KEYWORDS: consumer's credit, loaner, creditor, macroeconomic indicators, import, export, consumer's costs, investment, economic cycles.

Постановка проблеми. За своєю сутністю та механізмом впливу на процес суспільного відтворення кредит є однією з найскладніших економічних категорій. Банківський кредит, як ефективне джерело забезпечення грошовими ресурсами виробничих, інвестиційних та споживчих цілей підприємств, населення і держави, у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє найважливішу роль. В економічній теорії завжди ведуться дискусії навколо питань, пов'язаних із його сутністю, роллю та впливом на економіку.

У сукупності макроекономічних параметрів соціально-економічного розвитку країни споживчий кредит займає своє окреме, важливе місце. Сутнісна ознака споживчого кредиту — кредитування кінцевого споживання. Споживчий кредит дає змогу населенню споживати товари і послуги до того, як вони спроможні їх оплатити, тому, основним призначенням споживчого кредиту є сприяння зростанню життєвого рівня населення [1].

Споживче кредитування тісно пов'язано з різноманітними економічними та соціальними показниками. Це пояснюється тим, що, впливаючи один на одного, вони спричиняють певні зрушення в економіці, причому ці зміни можуть справляти різний ефект, як позитивний, так і негативний. Саме тому для подальшого розвитку споживчого кредитування необхідно визначити зв'язок між ними та мінімізувати проблеми, які постають на шляху [2].

Аналіз останніх джерел і публікацій. Події і наслідки фінансово-економічної кризи 2008 року розвинули дискусії навколо питання характеру впливу споживчого кредиту на економіку.

Думки, що висловлюються фахівцями є діаметрально протилежними [1—8]. Споживчий кредит збільшує сукупний платоспроможний попит на товари споживання і послуги, що стимулює розширення обсягів їх виробництва, а в умовах ринкової економіки платоспроможний попит є основним чинником економічного зростання [3]. Крім того, прискорення обігу грошових коштів призводить до стимулювання фінансово-банківської галузі [4]. Розширення ж масштабів кредитування сфери кінцевого споживання сприяє формуванню цивілізованих відносин на споживчому ринку країни. В той же час, кредит — не самоціль, він не може бути самостійним показником макроекономічної ситуації. Він відображає рівень споживання і заощадження суб'єктів. І лише поміркована системна політика кожного з учасників відносин забезпечить економіку від надмірних ризиків і фінансової нестабільності [5]. Тому, на нашу думку, існує необхідність детального вивчення цього питання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Механізм впливу споживчого кредиту на економіку країни можна виразити певною логічною послідовністю: упровадження споживчого кредитування — зростання сукупного попиту — зростання сукупної пропозиції — зростання ВВП — зростання доходів суб'єктів економіки — збільшення надходжень до державного бюджету у вигляді податків — зростання добробуту, покращення рівня соціальної захищеності населення країни. Але, реалізуючи свої функції, кредит може по-різному впливати на соціально-економічну сферу країни.

Одним з найважливіших показників економіки, на який споживче кредитування здійснює вплив, є споживчі витрати населення [6]. На перший погляд, здається, що зростання обсягів споживчих кредитів напряму веде до зростання особистих споживчих витрат населення. Але так відбувається не завжди. Відповідний взаємозв'язок зростання обсягів споживчих кредитів і споживчих витрат населення протягом тривалого часу буде відбуватися лише тоді, коли приріст сукупного портфелю споживчих кредитів у країні в поточному періоді буде більшим ніж у попередньому. Коли ж сукупний портфель споживчих кредитів зростає щоразу на однакову величину, фактично, сукупні витрати населення перестають зростати. Гальмування або зупинка зростання сукупного споживчого кредитного портфелю веде до зниження сукупних витрат населення порівняно з попереднім пері-

одом. Призупинення зростання споживчого портфелю не означає, що населення перестає брати споживчі кредити, просто воно погашає їх за рахунок доходів, що зекономлені на іншому. В цьому випадку, сума отриманих кредитів і сума кредитних погашень за період зрівнюються, а за рахунок споживчого кредитування відбувається зміна структури попиту населення на споживчі товари (попит на одні товари і послуги зростає за рахунок зменшення попиту на інші).

З точки зору макроекономіки, зростання сукупних споживчих витрат є однією з складових сукупного попиту на товари і послуги у суспільстві. У вигляді формули це виглядає так:

$$AD = C + I_g + G + X_n,$$

де AD — сукупний попит у національній економіці;

C — особисті споживчі витрати населення;

I_g — валові приватні внутрішні інвестиції;

G — державні закупівлі;

X_n — чистий експорт [6].

В умовах ринкової економіки платоспроможний попит є основним чинником економічного зростання. При цьому ефект у вигляді зростання ВВП від первинного зростання витрат в економіці, як правило, є суттєвішим ніж самі витрати. Це зумовлено ефектом мультиплікатора: здійснені протягом одного періоду додаткові витрати, беруть участь у кількох виробничих, інвестиційних і торгівельних циклах, щоразу даючи додатковий приріст ВВП. Слід відмітити, що ефект мультиплікатора значним чином залежить від схильності населення до споживання. Чим більше зароблених коштів населення витрачає на споживання, тим більше зростає ВВП. Можна вважати, що за умови розвитку в країні споживчого кредитування населення починає споживати більше ніж заощаджувати, тому що з розвитком споживчого кредитування при зростанні доступності кредитів втрачається необхідність накопичувати значні суми для придбання великих купівель, а кошти, що раніше направлялися на накопичення, тепер напряму надходять у погашення кредитів.

Можна зробити висновок, що у результаті збільшення граничної схильності до споживання будь-яке первинне зростання витрат в економіці призводить до значно більшого зростання сукупного попиту і відповідно ВВП, порівняно з попереднім рівнем граничної схильності до споживання.

У цілому ефект збільшення обсягів виробництва, що виникає з зростанням споживчого кредитного портфелю, є результатом вираження авансованого характеру позиченої вартості, а саме можливістю скористатися благами, на придбання яких населення ще заробить у майбутньому. Таким чином, використання споживчого кредиту веде до покращення добробуту суспільства і зростання ВВП прискореними темпами.

Крім того, на нашу думку, вплив споживчого кредиту на ВВП відбувається не лише за рахунок стимулювання сукупного попиту в економіці, але й за рахунок заохочення сукупної пропозиції, тому що споживчий кредит позитивно впливає на життєздатність населення. Користування споживчими кредитами підвищує добробут населення, що позитивно відбивається на його працездатності, бо вищий рівень добробуту сприяє підвищенню життєвих сил. Отримані у кредит блага можуть напряду підвищувати продуктивність праці. Отримана у кредит освіта підвищує професійний рівень і кваліфікацію, придбаний у кредит автомобіль додає мобільності, тощо. Таким чином, розвиток споживчого кредитування підвищує продуктивність праці, що позитивно відбивається на сукупній пропозиції і веде до зростання ВВП.

Проте надто швидкий розвиток споживчого кредиту може викликати й негативні явища, як на мікро-, так і на макрорівні.

На індивідуальному рівні, в окремих осіб він створює оману багатства, що призводить до марнотратства, а згодом може викликати серйозні труднощі з погашенням кредитів. Споживчий кредит — достатньо небезпечний для позичальника. Система споживчого кредитування певною мірою побудована на схильності багатьох до імпульсивних рішень, неправильній оцінці своїх можливостей, невмінні грамотно розпоряджатися грошима. Мінлива макроекономічна ситуація посилюється фінансовою неграмотністю громадян і стає справжньою загрозою стабільності економіки [5].

Часто кредити витрачаються не на конкретні потреби, а на загальне поточне споживання, задоволення від якого проходить швидко, а сплачувати доводиться довго. Одержавши кредит, позичальник потрапляє у залежність від кредитора. Проблема ускладнюється, як правило, найвищими порівняно з іншими видами кредитування відсотками. Споживче кредитування вважається ризиковим, і тому банки свідомо закладають високі ставки за кредитами. Тільки окремі види споживчого кредитування мо-

жуть похвалитися низькими ставками, якщо мають заставу чи майнового поручителя [7].

В Україні банки часто схильні компенсувати недостатність оцінки ризиків кредитів високими процентними ставками. Все це спричиняє значні обсяги проблемної заборгованості у споживчому кредитному портфелі [8].

Найважливішими макроекономічними показниками, на які значно негативно впливає споживче кредитування, є інфляція і імпорт. В ринковій економіці випереджаюче зростання сукупного попиту над сукупною пропозицією є однією з причин зростання цін. Необгрунтоване зростання споживчого попиту населення негативно впливає на стабільність грошового обігу. За таких умов зростання ВВП за рахунок споживчого кредитування має інфляційну основу, збільшення сукупних витрат за рахунок зростання споживчого кредитування в країні веде як до зростання ВВП, так і до зростання цін на товари і послуги, тобто ВВП зростає не реально а номінально. Причому, чим більше стає сукупний попит, тим більше він впливає на ріст цін і менше — на ріст ВВП. Пояснюється це неспроможністю економіки забезпечити ріст сукупних витрат відповідним зростанням вироблених товарів і послуг.

Негативний вплив цього чинника частково компенсується зростанням інвестицій у реальну економіку, найефективніше у галузі, що виробляють товари народного споживання. Тоді зростання інвестицій у реальний сектор може частково нівелювати негативний вплив на економіку зростання обсягів споживчого кредитування.

Проте існує думка, що це не завжди спрацьовує на практиці, бо не можна примусити споживача купувати неконкурентоспроможні товари вітчизняного виробництва. Ідеальним є, коли сукупний внутрішній попит на товари і послуги максимально вдається задовольнити за рахунок сукупної внутрішньої пропозиції. Але в сучасних умовах глобалізації світової економіки і широкої інтеграції національних економік це майже неможливо. Експортно-імпортний товарообмін між країнами є невід'ємною складовою сучасної економіки. Тому кожній національній економіці є доцільним розвиватися з урахуванням зовнішніх тенденцій і внутрішнього потенціалу. В Україні в умовах прискореного розвитку споживчого кредитування, інвестиції в галузі, що є потенційно експортними, хоча й не вирішать проблему відтоку капіталу у розрахунок за імпорт як таку, але певною мірою нівелюють зрос-

тання чистого імпорту за рахунок зростання чистого експорту. Так, наприклад, у Росії стрімке збільшення імпорту в період буму споживчого кредитування 2000—2008 років компенсувалося не менш стрімким збільшенням експорту за рахунок стабільно високих попиту і цін на енергоносії. Україна також має експортний потенціал, реалізація якого може допомогти вирішити питання дисбалансу між сукупним попитом і пропозицією на ринку товарів і послуг, але не слід залишати питання розвитку вітчизняних галузей, що виробляють товари народного споживання, які з часом зможуть наповнити ринок конкурентними товарами і послугами і в більшій мірі забезпечувати сукупний внутрішній попит.

Таким чином, зростання обсягів споживчого кредитування може бути відчутним поштовхом для зростання ВВП у випадку, коли споживчі кредити витрачаються на споживання товарів вітчизняного виробництва, а економіка справляється з наповненням ринку товарною масою, не спричиняючи інфляції.

Враховуючи це, можна зробити висновок, що в період активного розвитку споживчого кредитування, держава в особі урядових структур повинна впроваджувати політику, що направлена на збільшення можливостей економіки щодо забезпечення товарами і послугами вітчизняного виробництва зростаючого споживчого попиту, тобто стимулювати внутрішню пропозицію. Крім того є необхідним на державному рівні контролювати баланс між межами кредитування реального сектору і сфери споживання.

Крім впливу на основні макроекономічні показники (такі як сукупний попит, ВВП, імпорт, інфляція) споживче кредитування пов'язане з таким явищем, як економічні цикли. Не зважаючи на те, що споживче кредитування сприяє збільшенню норми споживання, його вплив в умовах розвинутої системи кредитування населення може сильно коливатись залежно від позитивних чи негативних очікувань фізичних осіб стану економіки.

На макроекономічні цикли однаково впливають і використання споживчих благ тривалого користування і благ капітальних. Це підтверджують дослідження К. Брауна, що опубліковані у статті: «Потребительский кредит и склонность к потреблению: свидетельство 1930-х гг.». К. Браун вивчав причини інтенсивного розвитку споживчого кредиту роздрібних торгівців після першої світової війни. До цих причин він відносив: більш лояльне ставлення до споживання внаслідок переоцінки суспільної свідомості, а саме: відхід від пуританства на користь марнотратству і по-

точному споживанню; вдосконалення маркетингу, що зорієнтувало підприємців на розширення кола покупців за рахунок продажу в кредит малозабезпеченим верствам населення.

З маркетингової точки зору, зростання споживчого кредитування означає збільшення граничної схильності суспільства до споживання. У період підйому споживчого кредитування відбувається зростання і індивідуального споживання: сукупні витрати починають перевищувати доходи, тому що у періоди оптимістичних очікувань люди схильні купувати товари в кредит. В періоди ж песимістичних очікувань збільшується схильність до заощаджень, і у тих, хто має борги по кредиту і певні сумніви щодо майбутніх доходів.

Таким чином, ступень розповсюдження споживчого кредиту призводить до змін амплітуди коливань сукупного попиту і активно впливає на економічний цикл. На це справедливо вказував М.І. Туган-Барановський: «...кредит так же легко растет, как и падает, во много раз увеличивает покупательную силу общества в благоприятное время и моментально разрушается в трудную минуту. Благодаря кредиту все колебания хозяйства приобретают гораздо больший размах, и общественное хозяйство поднимается более высоко, чтобы затем с тем большей высоты упасть» [9].

У післякейнсіанстві вважалось, що саме сектор капітальних благ є джерелом внутрішнього розширення грошової маси, тому що саме у ньому причина значних коливань попиту на гроші як на потік. Споживчі блага тривалого користування, маючи схожість з капітальними активами, також можуть бути джерелом внутрішнього розширення грошової маси. Попит на товари тривалого споживання підтверджується такими ж циклічними коливаннями, як і інвестиційний попит. Мотив попиту на гроші для придбання споживчих благ має ті ж риси, що й інвестиційний попит на гроші, але й існують суттєві відмінності між цими видами попиту. Попиту на капітальні активи притаманні значні коливання і без кредитних відносин, тому що ці коливання спричинені невизначеністю майбутнього доходу на інвестиції. У випадку ж з споживчими товарами тривалого користування, причиною коливань є кредит на ціннісні товари, саме його існування спричиняє необхідність оцінювати майбутнє. За відсутності кредиту, попит на споживчі товари тривалого користування визначався б величиною доходу домашніх господарств і був би відносно рівним. Таким чином, продаж споживчих товарів у кредит є

причиною коливань попиту на споживчі блага. Чим сильніше розвинуто споживче кредитування, тим сильнішим є його вплив на циклічність.

Уповільнення зростання споживчого кредитного портфелю з причини негативних очікувань населення може призвести або до скорочення імпорту, або до скорочення споживчих витрат на товари вітчизняного виробництва. Така ситуація може негативно відбитися на економіці шляхом зниження сукупного попиту і, відповідно, скорочення ВВП при збереженні рівня цін. Це називається інерційним ефектом. Причому, незначне скорочення споживчого кредитного портфелю може призвести до значно більшого падіння ВВП.

Історія знає приклади, коли споживче кредитування спричиняло негативний вплив на економіку. Тому необхідно остерігатися певних ситуацій.

По-перше, надмірні обсяги кредитування, порушення кількісних меж кредиту веде до ситуації, коли позичальники отримують кредитів стільки, що є нездатними їх оплатити. Основною причиною цього є недостатній аналіз кредитних ризиків з боку кредиторів, що особливо притаманне у періоди кредитної експансії. Після цього, як правило, починається криза неповернення споживчих кредитів, що крім банкрутства окремих кредитних установ, також може призвести до скорочення обсягів споживчого кредитування і відповідно до зменшення сукупного попиту в економіці.

По-друге, проблему ускладнює неефективне використання споживчих кредитів внаслідок надмірного кредитування з боку позичальників, така ситуація може призвести не до зростання, а до зниження їх добробуту. Використання отриманих позичок не за призначенням спочатку принесе відчуття багатства, але надалі, не надавши належного задоволення, може призвести до небажання гасити кредит.

По-третє, не менш важливим за обсяги кредитування є відношення позик до активів (доходів) і заощаджень, якими володіє суб'єкт. Проблема не лише у зростанні кредитних ресурсів, а й у збереженні балансу між заощадженнями або активами та обсягом кредиту. Наприклад, у США співвідношення власного капіталу до кредитного становить 55 % до 45 %, у Великобританії — 50 % до 50 %, в Україні — 40 % до 60 %. Зростання обсягу кредитування без збільшення власного капіталу суб'єктів підвищує ризики неповернення позик [5].

Проведене дослідження показало, що в цілому вплив споживчого кредиту на економіку є позитивним, але може бути і негативним. Найактуальнішою є проблема впливу зростання споживчого кредитування на інфляцію. Вирішення питання лежить у площині співвідношення розмірів кредитування і заощаджень. Крім того, і держава, і кредитні установи, і самі позичальники мають максимально зважено і відповідально ставитись до питань розвитку споживчого кредитування в країні, щоб не допустити негативних проявів у цій сфері і негативного впливу споживчого кредиту на економіку.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами аналізу впливу споживчого кредитування на основні макроекономічні показники можна зробити наступні висновки:

—вплив споживчого кредиту на економіку є суперечливим, може бути як позитивним, так і негативним;

—вплив споживчого кредиту на економіку є оберненим, тобто стан і розвиток економіки також впливає на розвиток споживчого кредитування;

—споживчий кредит відіграє роль в економіці будь-якої країни, проте яким буде цей вплив залежить від держави, що регулює кредитні відносини на державному рівні, а також соціальної і економічної відповідальності кредиторів і позичальників;

—у сучасних умовах глобальної економіки актуальне значення в кожній країні має державне регулювання розвитку споживчого кредиту;

—комплексне вирішення проблем соціальної стабільності і підвищення добробуту населення потребує поруч із зростанням реальних доходів, стимулювати розвиток споживчого кредитування в країні.

Література

1. *Іваненко Л.* Правові засади споживчого кредитування. / Л. Іваненко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. — 2011. — № 1. — С. 103—110.
2. *Захаркін О. О. М'якота Т. С.* Шляхи оптимізації споживчого кредитування в Україні в умовах фінансово-економічної кризи // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. — 2010. — № 1 (8). — С. 79—84.

3. Луценко А. Деякі аспекти правового регулювання споживчого кредитування в Україні. / А. Луценко // Економіка України. — 2008. — № 5. — С. 37—41.

4. Гордіца Т. М. Об'єктивні фактори кредитного ризику: сучасна теорія та практика в розрізі споживчого кредитування населення // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: Економічні науки: Збірник наукових праць. — 2009. — № 4(17). — С. 68—73.

5. Гава Ю. Кредит: рятівне коло чи зашморг? / Ю. Гава // Фондовий ринок. — 2011. — № 13. — С. 14—16.

6. Макконел К. Р, Брю С. Л. Экономикс. Принципы, проблемы и политика. — М.: ИНФРА-М, 2005. — 399 с.

7. Охріменко О. Чи хочуть Українці брати кредити? // За матеріалами «УНІАН» — [Електронний ресурс] — w.w.w. wmg.lviv.ua.

8. Ватаманюк М. М. Проблеми кредитування фізичних осіб в Україні напередодні та у розпал економічної кризи / М. М. Ватаманюк // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — № 20.5. — С. 164—167.

9. Туган-Барановский М. И. Периодические промышленные кризисы. — М.: ИНФРА-М, 1997. — 147 с.

Статтю подано до редакції 10.04.12 р.

УДК 336. 71

*Л. В. Стрільчук, канд. екон. наук,
доцент кафедри банківської справи
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. Досліджено деякі аспекти споживчого кредитування, вплив світової фінансової кризи на його розвиток. Проаналізовано сучасний стан, проблеми споживчого кредитування. Розглянуто перспективні напрями розвитку споживчого кредитування на вітчизняному ринку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: кредитування, споживчий кредит, кредитоспроможність, кредитний ризик, відсоткова ставка, мінімізація ризику.

АННОТАЦИЯ. В статье исследованы некоторые аспекты потребительского кредита, влияние мирового финансового кризиса на его развитие. Проанализировано современное состояние, проблемы потребительского кредита. Рассмотрены перспективные направления развития потребительского кредита на отечественном рынке.